

CUPRINS

Prefață	7
Abrevieri	11
TITLUL I. ARGUMENT ȘI PREMISE	13
<i>Secțiunea 1. Stadiul cunoașterii. De ce, din nou, despre răspunderea contractuală?</i>	13
<i>Secțiunea 2. Pentru o abordare comparată și interdisciplinară: analiza juridică și economică a răspunderii contractuale</i>	20
<i>Secțiunea 3. Obiectul cercetării</i>	23
<i>Secțiunea 4. Instrumentar de analiză economică a dreptului</i>	28
§1. Criteriul eficienței.....	28
§2. Costul de oportunitate	55
§3. Teorema lui Coase	58
§4. Valoarea estimată.....	68
<i>Secțiunea 5. Sinteză privind obiectul cercetării și metodologia</i>	69
TITLUL II. RĂSPUNDEREA CONTRACTUALĂ ȘI SISTEMUL REMEDIILOR PENTRU NEEEXECUTAREA OBLIGAȚIILOR CONTRACTUALE	71
<i>Secțiunea 1. Noțiunea răspunderii contractuale în sens larg</i>	72
<i>Secțiunea 2. Argumentul istoric</i>	76
§1. Premise istorice	76
§2. Teoria modernă a răspunderii și critica acesteia.....	82
§3. Concluzie privind argumentul istoric	92
<i>Secțiunea 3. Argumentul de analiză economică (funcțional) și reflexia sa juridică</i>	93
§1. Punerea problemei	95

§2. Măsurile (criteriile) economice ale prejudiciului contractual (ale daunelor-interese contractuale) și interacțiunea daunelor-interese cu rezoluțiunea, rezilierea și reducerea prestațiilor	97
(1) <i>Măsura așteptării legitime. Implicațiile în cazul rezoluțiunii, rezilierii și reducerii prestațiilor</i>	101
(2) <i>Măsura încrederii legitime. Implicațiile în cazul rezoluțiunii, rezilierii și reducerii prestațiilor</i>	129
§3. Măsurile (criteriile) daunelor-interese contractuale în dreptul comparat.....	138
§4. Măsurile (criteriile) daunelor-interese contractuale în dreptul civil român	154
(1) <i>Măsura generală a daunelor-interese contractuale în Codul civil român</i>	155
(2) <i>Măsura daunelor-interese în cazurile de rezoluțiune, reziliere și reducere a prestațiilor</i>	173
(3) <i>Concluzie privind interesul protejat prin daunele-interese contractuale în Codul civil român. Consecințe în ceea ce privește rezoluțiunea, rezilierea și reducerea prestațiilor</i>	189
§5. Funcția unică a remediilor care compun răspunderea contractuală în sens larg.....	191
(1) <i>Funcția unică a remediilor pentru neexecutarea fără justificare a obligației contractuale</i>	191
(2) <i>Daunele-interese contractuale – executare sau reparație?</i>	197
(3) <i>Noțiunea de remediu</i>	203
§6. Concluzie privind argumentul economic și reflexia sa juridică	212
<i>Secțiunea 4. Argumentul tehnico-juridic</i>	215
§1. Problema raportului de răspundere civilă contractuală – incoerența teoriei moderne a răspunderii	215
§2. Natura juridică a răspunderii contractuale în sens larg	226
§3. Compatibilitatea concepției răspunderii contractuale în sens larg cu Codul civil român	255
§4. Art. 1.350 din Codul civil și funcția reparatorie a remediilor. Despre cele două sensuri ale noțiunii de prejudiciu	272
§5. Concluzie privind argumentul tehnico-juridic.....	294

TITLUL III. IMPLICAȚII PRACTICE ALE CONCEPȚIEI RĂSPUNDERII CONTRACTUALE ÎN SENS LARG	296
<i>Secțiunea 1. Condiția generală substanțială a răspunderii contractuale – neexecutarea fără justificare a obligației contractuale</i>	297
§1. Considerații generale privind condițiile răspunderii contractuale.....	297
§2. Repere de drept comparat.....	309
§3. Cauzele justificate de neexecutare a obligațiilor contractuale în Codul civil român.....	321
§4. Neexecutarea fără justificare și vinovăția	377
§5. Concluzii privind condiția substanțială generală a răspunderii contractuale	414
<i>Secțiunea 2. Uniformizarea regimului clauzelor de excludere sau de limitare a răspunderii și al clauzelor neuzuale privind răspunderea</i>	416
§1. Stadiul actual al înțelegerii regulilor privind excluderea sau limitarea răspunderii contractuale	416
§2. Repere de drept comparat.....	422
§3. Consecințele concepției răspunderii contractuale în sens larg asupra regimului clauzelor de excludere sau de limitare a remediilor	432
<i>Secțiunea 3. Unele aplicații în materia prescripției extinctive</i>	438
<i>Secțiunea 4. Opțiunea creditorului între formele răspunderii contractuale</i>	464
§1. Repere de drept comparat.....	468
§2. Ipoteza opțiunii între formele răspunderii	479
§3. Există un principiu al executării <i>silite</i> în natură?	480
§4. Coordonatele opțiunii între remedii	500
§5. Concluzii privind consecințele concepției răspunderii contractuale în sens larg în materia opțiunii între remedii	523
TITLUL IV. CONCLUZII	525
Bibliografie	531
Lista lucrărilor citate frecvent	553

TITLUL I

Argument și premise¹

Secțiunea 1

Stadiul cunoașterii. De ce, din nou, despre răspunderea contractuală?

1. Formularea problemei. Necesitatea unor instrumente eficiente destinate să asigure respectarea promisiunilor asumate este un dat al

---

¹ Prezenta lucrare reprezintă o formă revizuită a tezei de doctorat pe care am susținut-o public în data de 14 decembrie 2017, în cadrul Facultății de Drept a Universității din București. Lucrarea valorifică cercetările întreprinse pentru realizarea următoarelor articole publicate pe parcursul studiilor doctorale, precum și, în parte, conținutul acestor articole: *Răspunderea contractuală și sistemul remediilor pentru neexecutarea obligațiilor contractuale*, RRDP nr. 1/2015, pp. 139-2011; *Prejudiciul previzibil în materie contractuală*, RRDP nr. 6/2015, pp. 148-189; *Remoteness of Damage in Contract and Its Functional Equivalents: A Critical Economic Analysis*, University College London Journal of Law and Jurisprudence, vol. 5, nr. 1 (2016), pp. 87-115; *Does the Principle Pacta Sunt Servanda Entail a Hierarchy of Remedies in Romanian Contract Law? A Historical and Economic Approach*, „Studii și cercetări juridice europene” (volumul ediției a 8-a a Conferinței internaționale a doctoranzilor în drept, organizată de către Facultatea de Drept a Universității de Vest din Timișoara), Universul Juridic, Timișoara, 2016, pp. 245-252; *The Economic Impossibility of Performing the Contract: A Possible Symptom of the Erosion of the Principle of Enforced Performance*, Proceedings of the International Conference „European Union’s History, Culture and Citizenship”, ed. a 9-a, C.H. Beck, București, 2016 (versiunea în limba engleză este disponibilă la adresa https://www.upit.ro/_document/2393/E-book_iccu2016.pdf, accesată la 15 octombrie 2018); versiunea în limba română a lucrării, cu titlul *Imposibilitatea economică de executare a contractului: un posibil simptom al eroziunii principiului executării silite în natură*, a fost, de asemenea, furnizată organizatorului conferinței (Universitatea din Pitești) și se află în evidența acestuia; *Considerații privind prejudiciul în materie contractuală*, „Studii și cercetări juridice europene” (volumul ediției a 9-a a Conferinței internaționale a doctoranzilor în drept, organizată de către Facultatea de Drept a Universității de

conștiinței sociale. Aceasta transpare în toate nivelurile culturii, începând cu etica religioasă², trecând prin filosofia societății civile³ și terminând cu economia practicii contractuale cotidiene⁴. În acest context, atât în situația în care i se atribuie sensul restrâns de drept la daune-interese⁵, cât și, cu atât mai mult, prin prisma sensului său larg – pe care îl argumentăm în prezenta lucrare – de ansamblu al remediilor disponibile creditorului în urma neexecutării fără justificare a obligației contractuale⁶, răspunderea contractuală îndeplinește un rol

---

Vest din Timișoara), Universul Juridic, Timișoara, 2017, pp. 245-252. În fine, unele aspecte dezvoltate în prezenta lucrare au fost valorificate în două articole publicate ulterior finalizării studiilor doctorale: *Interesul ocrotit prin daunele-interese contractuale și calculul daunelor-interese*, în volumul „*In honorem Valeriu Stoica*”, Universul Juridic, București, 2018; *Dreptul la acțiune și răspunderea contractuală*, RRDP nr. 4/2018. În toate cazurile, am indicat expres, în această lucrare, ideile și interpretările prin care am revenit asupra unor soluții propuse anterior.

² A se vedea E.A. Farnsworth, *Parables About Promises: Religious Ethics and Contract Enforceability*, în *Fordham Law Review*, vol. 71 (2002-2003), pp. 695-707.

³ În teoriile contractualiste, una dintre trăsăturile naturii umane este înclinația individului (rațional) de a-și urmări și satisface propriul interes, împrejurare care face necesară existența unui suveran (mai general, a statului) care, prin puterile cu care este investit, poate asigura, între altele, respectarea angajamentelor asumate chiar și atunci când această conduită nu mai corespunde interesului debitorului; a se vedea, de exemplu, cu referire la filosofia lui Thomas Hobbes, J. Rawls, *Lectures on the History of Political Philosophy* (ed. S. Freeman), The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts și Londra, 2008, pp. 45-48. A se vedea și J.-J. Rousseau, *The Social Contract* (trad. H.J. Tozer), Wordsworth Editions Limited, Hertfordshire, 1998, pp. 37-39 (cartea a II-a, capitolul 6 – „*Despre lege*”), în special p. 37: „*Privind lucrurile dintr-o perspectivă umană, legile justiției (naturale – n.n., C.P.) sunt inoperante între oameni din cauza lipsei unei sancțiuni naturale; ele doar fac bine celor răi și fac rău celor juști atunci când cei din urmă le respectă față de toată lumea, și nimeni nu le respectă față de ei*”.

⁴ În analiza economică, obligativitatea contractelor are ca principală funcție stimularea circulației eficiente a valorilor economice prin prevenirea oportunistului în operațiunile care presupun un decalaj, în timp, între prestațiile părților. A se vedea R.B. Cooter, T. Ulen, *Law and Economics*, ed. a 6-a, Pearson Education Limited, Harlow, 2014, pp. 275-279.

⁵ A se vedea, de exemplu, I.-F. Popa, *Coordonatele răspunderii contractuale. Partea I – fundamentele răspunderii contractuale*, în RRDP nr. 5/2015, pp. 136-172, în special pp. 142 și 162.

⁶ Am propus acest sens al noțiunii de răspundere contractuală în C. Paziuc, *Răspunderea contractuală și sistemul remediilor pentru neexecutarea obligațiilor contractuale*, nota 1 *supra*. Dintr-un alt unghi, teoria clasică a răspunderii

social fundamental. Dacă importanța instituției înseși este necontestată, utilitatea unei noi abordări a acesteia în doctrina română și, mai general, într-un sistem de drept civil de inspirație franceză ar putea părea îndoielnică și necesită, din acest motiv, unele explicații suplimentare.

Tema răspunderii contractuale – în sensul clasicizat, care desemnează dreptul la daune-interese pentru neexecutarea obligației contractuale – este un numitor comun al tratatelor și al cursurilor universitare privitoare la dreptul român al obligațiilor⁷. Situația este identică în sistemele de drept civil înrudite, precum sistemul francez⁸ și cel québécois⁹. Conținutul analizelor existente în literatura de specialitate determină însă necesitatea și utilitatea unei reevaluări. Această afirmație se sprijină pe două motive.

Întâi, înrădăcinarea sensului restrâns (clasicizat, nu și istoric) al noțiunii de răspundere contractuală are drept consecință, în general, o examinare izolată a daunelor-interese contractuale și a fiecăruia dintre celelalte remedii pentru neexecutarea nejustificată a obligației contractuale. Cu puține excepții¹⁰, harta acestor remedii este privită

---

contractuale (datorată, în principal, autorilor francezi Henri și Léon Mazeaud) a fost contestată în doctrina franceză, începând cu ultimul deceniu al secolului trecut, de către un curent al cărui principal exponent a fost profesorul Philippe Rémy; a se vedea P. Rémy, *La „responsabilité contractuelle”: histoire d'un faux concept*, în *Revue trimestrielle de droit civil* nr. 2/1997, pp. 323-355.

⁷ A se vedea, de exemplu: C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Hamangiu, București, 2008, pp. 328-348; L. Pop, *Tratat de drept civil. Obligațiile*, vol. II, Universul Juridic, București, 2009, pp. 644-707; I.-F. Popa, în L. Pop, I.-F. Popa, S.I. Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Universul Juridic, București, 2012, pp. 303-322; P. Vasilescu, *Drept civil. Obligații*, ed. a 2-a, Hamangiu, București, 2017, pp. 545-565.

⁸ A se vedea, exemplificativ: R. Demogue, *Traité des obligations en général*, t. VI, Librairie Arthur Rousseau, Paris, 1931, pp. 245-409; F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, *Droit civil. Les obligations*, ed. a 10-a, Dalloz, Paris, 2009, pp. 607-684; A. Bénabent, *Droit des obligations*, ed. a 15-a, LGDJ, Montchrestien, 2016, pp. 311-335; M. Fabre-Magnan, *Droit des obligations*, vol. I (*Contrat et engagement unilatéral*), PUF, Paris, 2016, pp. 755-810.

⁹ M. Tancelin, *Des obligations en droit mixte du Québec*, ed. a 7-a, Wilson & Lafleur, Montreal, 2009, pp. 729-806; J.-L. Baudouin, P.-G. Jobin, N. Vézina, *Les obligations*, ed. a 7-a, Thomson Reuters, Cowansville, 2013, pp. 883-1006.

¹⁰ A se vedea, de exemplu: I.-F. Popa, *Tratat*, pp. 254-262; L. Toma-Dăuceanu, *La résolution unilatérale. Droit comparé franco-roumain*, Institut de recherche juridique de la Sorbonne, Paris, 2016, în special pp. 21-23 și 151-169.

numai în aval, la nivelul regulilor particulare aplicabile fiecăruia, dar nu și în amonte, la nivelul corpului de reguli care constituie numitorul comun al consecințelor neexecutării fără justificare. În lipsa unei doctrine dezvoltate dedicate teoriei generale a remediilor, este oportună punerea în discuție a aspectelor fundamentale ale sistemului pe care l-am desemnat prin noțiunea de răspundere contractuală în sens larg¹¹. Aceste aspecte fundamentale constituie obiectul prezentei lucrări și pot fi grupate – doar pentru facilitarea expunerii, problemele analizate fiind, altfel, intim legate – în două direcții de cercetare, în prezent explorate limitat ori controversate în literatura de specialitate.

Prima asemenea direcție de cercetare vizează noțiunea și natura juridică a răspunderii contractuale în sens larg, precum și justificarea acestui concept. Mai multe unghiuri de abordare sunt necesare: o legitimare istorică și, corelativ, o punere în context istoric a teoriei moderne a răspunderii contractuale, care constituie creația doctrinei sfârșitului de secol XIX; o analiză funcțională a remediilor pentru neexecutarea obligațiilor contractuale; în fine, o critică tehnico-juridică a teoriei moderne a răspunderii contractuale, în contrast cu concepția răspunderii contractuale în sens larg. Aceste abordări vor constitui tot atâtea ocazii pentru identificarea de particularități ale remediilor care compun răspunderea contractuală în sens larg, cu implicații juridice. De exemplu, argumentul istoric oferă bune indicii privind natura juridică a răspunderii contractuale – fie aceasta considerată în sensul larg ori în înțelesul limitat la daunele-interese – sau, mai exact spus, pentru o critică constructivă a modului în care această natură este înțeleasă astăzi. Apoi, argumentul funcțional sau economic ne va impune să evaluăm funcțiile remediilor pentru neexecutarea obligațiilor contractuale pentru a verifica validitatea concluziei propuse prin acest argument, anume aceea că toate remediile subsumate răspunderii în sens larg îndeplinesc aceeași funcție, de instrumente pentru realizarea interesului pozitiv al creditorului (i.e. a interesului în executarea obligației contractuale). În particular, aceasta va presupune o analiză detaliată a interesului ocrotit prin daunele-interese și, mai departe, a modului de calcul al daunelor, cu aplecare specială asupra cazului controversat al daunelor-interese cumulate cu rezoluțiunea

---

¹¹ C. Paziuc, *Răspunderea contractuală și sistemul remediilor pentru neexecutarea obligațiilor contractuale*, nota 1 *supra*, pp. 142 și 174.

ori cu un alt remediu care îl liberează pe creditorul obligației neexecutate de propriile obligații. În fine, argumentul tehnico-juridic oferă un tablou interesant – și cu multiple implicații – în ceea ce privește legătura dintre răspunderea contractuală în sens larg, structura raporturilor de obligații și noțiunea de drept material la acțiune.

A doua direcție majoră de cercetare privește o serie de consecințe imediate ale sensului și naturii juridice pe care le atribuim răspunderii contractuale. Ne va interesa, bunăoară, împrejurarea că neexecutarea fără justificare apare ca fiind condiția substanțială generală a întregului sistem al răspunderii. Doctrina actuală cunoaște divergențe semnificative de opinii cu privire la înțelesul neexecutării fără justificare a obligației contractuale și la raportul acesteia cu vinovăția (sau culpa în sens larg)¹², iar urmările interpretărilor diferite se răsfrâng,

---

¹² Pentru un sens restrâns al noțiunii de neexecutare fără justificare, care se bazează preponderent pe argumentul tehnic al conținutului secțiunii din Codul civil privitoare la „cauze justificate de neexecutare a obligațiilor contractuale” (Secțiunea a 6-a, Capitolul II, Titlul V, Cartea a V-a din Codul civil) și determină, explicit sau implicit, ca orice neexecutare care nu este vizată de ipotezele art. 1.555-1.557 C. civ. să fie una nejustificată, a se vedea, de exemplu, V. Diaconiță, *Neexecutarea fără justificare și neexecutarea culpabilă. Scurt exercițiu de corelare*, în RRDП nr. 1/2015, pp. 105-111, în special p. 108, pct. 32, precum și V. Diaconiță, *Executarea silită în natură a obligațiilor contractuale în sistemul Codului civil român. Noțiunea și condițiile de drept comun*, Universul Juridic, București, 2017, pp. 194-204. Pentru sensul larg al noțiunii, conform căruia neexecutarea fără justificare se confundă cu neexecutarea culpabilă, a se vedea: I.-F. Popa, *Tratat*, p. 306, în special nota 3; V. Stoica, *Înțelesul noțiunilor de rezoluțiune și reziliere în Codul civil român. Între dezideratul clarității și fatalitatea ambiguității*, în RRDП nr. 4/2013, p. 18 (autorul procedează tot la o definire negativă a noțiunii de neexecutare fără justificare prin raportare la art. 1.555-1.557 C. civ. – a se vedea p. 17 –, ceea ce demonstrează bivalența argumentului tehnic al interpretării sistematice; de asemenea, se arată că eventualele disocieri dintre sfera neexecutării fără justificare și cea a neexecutării culpabile se datorează unor cauze legale de imputabilitate sau unor clauze de agravare a răspunderii); F.I. Mangu, *Rezoluțiunea, rezilierea și reducerea prestațiilor (II). Condițiile*, în PR nr. 2/2014, pp. 25-33; I.-F. Popa, *Coordonatele răspunderii contractuale*, nota 5 *supra*, pp. 166-172; L. Toma-Dăuceanu, *op. cit.*, pp. 151-169. De remarcat că, în principiu, opiniile care includ imposibilitatea de executare între cauzele justificate de neexecutare se bazează pe art. 1.557 C. civ., care totuși nu consacră *explicit* înglobarea neexecutării fortuite între neexecutările justificate (a se vedea și Titlul III, secțiunea I *infra*). Am prezentat propria perspectivă asupra noțiunii de neexecutare fără justificare a obligației contractuale în C. Paziuc,